

תשובה אינו נראה לי כן אם הירקות ראויים לאכול היום. ואין מביאין ראייה מלולב שאינו ראוי לטלטל בשבת. אלא כדי שלא לכמוש התירו לטלטל להחזירו בשבת. דמן הדין היה שלא יטלטלו כלל ואפי' ב"ט. ולאחר שהניחו על גבי קרקע לאחר מצותו אסור לטלטלו וכדאיאת התם בירו'. אלא משום הידור מצוה התירו לטלטלו וחזרתו בשבת ולהוסיף ב"ט. אבל ירקות הראוי' להאכילה ביומן נר' לי שמותר להשקותן כדרך שמותר לטלטלן.

השו"ע פסק כדברי הרשב"א

6. שולחן ערוך הלכות שבת סימן שכא סעיף יא

מותר להשקות את התלוש, כדי שלא יכמוש.

וביחוד ללמד מכך שהשו"ע לא סבירא ליה להחמיר בבשמים

7. שו"ת יחיה דעת חלק ב סימן נג

בסיכום. עצי בשמים וענפי הדסים מותר ליתנם בשבת אף לכתחילה לתוך האגרטל שיש בו מים, וגם מותר לתת מים לתוך האגרטל, ולתת בתוכו את ההדסים והבשמים. ומכל שכן שמותר להוסיף מים בשבת בתוך האגרטל.

אבל פרחים ושושנים שניצניהם סגורים ועלולים להפתח במים, אין ראוי ליתנם לכתחילה בשבת לאגרטל שיש בו מים, וגם אם הסירם כדי להריח בהם, אין להחזירם לתוכו, אבל אם השושנים והפרחים נפתחו, מותר ליתנם בשבת לאגרטל שיש בו מים. והמחמיר בשושנים גם באופן שנפתחו, תבוא עליו ברכה.

וכ"כ בערך השולחן (תרנ"ד א). שו"ת גדולת אלישע (שכא לב)

דעת האוסרים לתת מים חדשים

רש"י מסביר שיש בנתינת המים משום טרחה האסורה

8. רש"י מסכת סוכה דף מב עמוד א

בשבת מחזירין - שהרי מכאן נטלום היום, אבל לא מוסיפין מים, כל שכן שאין מחליפין המים לשפוך את אלו ולתת אחרים צונן מהני, דטרחה לתקוני מנא.

וכן כתב ר' מנחם שם מבחינת איסור זרע אין לחלק בין מים חדשים לישנים

9. רבינו מנוח הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז, כה

ובי"ט מוסיפין על המים. פירוש אבל לא מחליפין כו' משום דטרחה לתקוני מנא נגעי בה דאי משום השקאת זרעים אפילו מחזירין נמי לא. כ"כ רע"ב.

אמנם בכלבו משמע שהטעם משום תוספת לחות בצמח שהוא כעין השקיה

10. ספר כלבו סימן עב

פירוש וקמ"ל דאע"ג דאשה לא מחייבא ביה לא אמרינן שיהא אסור לטלטלו כעץ ואבן שאינו ראוי לטלטל אלא מקבלת אותו ולכתחלה מחזרת אותו למים. דלא חשבינן החזרה כהשקאת זרעים ואף על גב דמועיל להעמיד לחותו, אבל אין מוסיפין על המים שמא תוספת המים יוסיף לחדש בו לחותו.

מלאכות זורע וקוצר - אגרטל ועציץ בשבת

גדר אגרטל

מסקנת הגמרא להתיר להוציא עשב שנתחב בקרקע לשם שמירת הלחות

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נ עמוד ב

אמר רב הונא: האי סליקוסתא, דצה שלפה והדר דצה - שריא, ואי לאו - אסיר. ... אמר ליה רב מרדכי לרבא, מתיב רב קטינא תיובתא: הטומן לפת וצננות תחת הגפן, אם היה מקצת עליו מגולים - אינו חושש לא משום כלאים לאין ז' שתיקה, ולא משום שביעית, ולא משום מעשר ויהא נקי לעשר על הגוסף, שמא ניתוסף. וניטלין בשבת שאוחזה במקל עלים המגולין, ולא מייס אס העפר ניחז מאליו, והוא הדין לסליקוסתא! - תיובתא.

התוספות כותבים שיש שני תנאים להתיר הראשון שלא השריש והשני שלא התכוין שישריש (והוא בב"י) ובאופן זה מותר אפילו אם נראה שגדלו.

2. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד ב

הטומן לפת וצננות כו' - ע"כ בשלא השרישו מיירי דבהשרישו לא היו ניטלין בשבת

ואם תאמר בשלמא כלאים ושביעית איצטריך לאשמעינן דלא גזרינן כשמתכוין להטמין אטו דילמא אתי לנטועה אבל מעשר אמאי נקטיה... ואומר ר"י דרגילות הוא שמתוספין מחמת יחלוחית הקרקע כמו שאנו רואין שומין ובצלים שמתוספין אפי' כשמונחין בחלון ועל אותו תוספת קאמר דלא בעי לעשורי.

ודוקא נקט הטומן אבל במתכוין לנטיעה חושש משום כולן.

וכן כתב השו"ע להתיר כשלא השרישו ואין לו כוונה בהשרשתם

3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלו סעיף ו

עשבים שתחבן בעפר מבעוד יום כדי שיהיו לחים, מותר לאחוז בעלים ולהוציאן; והוא שלא השרישו וגם צריך שאינו רוצה בהשרשתן; אבל אם נתכוין לזריעה, אסור. משנ"ב: גורו בהו רבנן דלא יתיי לאחלופי לתלוש לאחר השרשה.

הוצאה והחזרה לאגרטל

המשנה התירה לאשה להחזיר את הלולב למים בשבת. וכותב ר' יהודה שבשבת ההיתר לתת דווקא למים שהיו בהם ולא להוסיף עליהם וכל שכן שלא להחליפם.

4. משנה מסכת סוכה פרק ג משנה טו

מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת (שבתחילה היו נוטלים לולב בבתיהם בשבת. משנה סוכה ד ד).

רבי יהודה אומר בשבת מחזירין. ביום טוב מוסיפין אבל לא מחליפין כיון שתוספת המים היא טרחה מועטת. תוספת שבת ובמועד מחליפין וזו מצוה:

שיטת המתירים לתת מים חדשים

הרשב"א דן באיסור נתינה לכתחילה מדין מוקצה של ענפים שלא הוכנו מערב יו"ט ולפי דבריו באוכלים שאינם מוקצה אין איסור נתינה לכתחילה במים

5. שו"ת הרשב"א חלק ד סימן עג

שאלת מהו להשק' את התלוש בשבת כדי שלא יכמוש. ואחד מן החבר' פשט לאסו' מהא דתנן (סוכה מ"ב ע"א) מקבלת אשה מיד בנה ומחזירתו למים בשבת. ואף להחזיר נראה שלא התירו אלא מדוחק.

הרמ"א כתב להתייר להעמיד ענפי אילנות במים

11. שולחן ערוך הלכות שבת סימן שלו סעיף יא

השורה חטים ושעורים וכיוצא בהם במים, ה"ז תולדת זורע וחייב בכל שהוא.

הגה: ומותר להעמיד ענפי אילנות במים בשבת, ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושושנים שהם נפתחים מלחלוחת המים (מהרי"ל). ועיין לקמן סימן תרנ"ד.

המשנ"ב הסביר שהוא דווקא במים שהוצאו מהם ויש מתיירים גם במים מוכנים אחרים.

12. משנה ברורה סימן שלו ס"ק נד

(נד) וע"ל סי' תרנ"ד - ר"ל דשם (בשו"ע לענין לולב) מבואר דאינו מותר בשבת כ"א להחזיר במים שעמדו בו מכבר בע"ש ולא להוסיף עוד מים צוננים וכ"ש שלא להחליף המים לגמרי. ולפ"ז הא דכתב מקודם דמותר להעמידן היינו להחזירן בשבת לתוכן אפילו אם כבר ניטלו מהן אבל לא להעמידן לכתחלה [ת"ש ו"ח א']

ויש אחרונים שסוברין דמדסתם המחבר משמע דאפילו לכתחלה מותר להעמידם בכד ישיש בו מים מזומנים מע"ש ולא אמרו אלא להוסיף עתה מים משום טרחה יתירה.

ודע דביש בהן פרחים שנפתחים מחמת המים אסור לכו"ע אף להחזיר במים שעמדו בהם מכבר: (אבל להוציא מהמים מותר. ש"כ כו, טו.)

גם משמעות השו"ע בהלכות לולב לאסור כפשט המשנה שאסר להחליף מים ביו"ט (ולפי זה אפשר שמה שהתייר כרשב"א הוא לצורך מצוות עונג שבת ולכן כתב הרשב"א ראויים לאכילה ה'יום'. או שהרשב"א סב"ל כמ"ד שולל מצוקה ואין זה מוסכם להלכה)

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרנד סעיף א

מקבלת אשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים ותוסיף עליו מים אם צריך, אבל לא תחליף המים; ובחה"מ, מצוה להחליפם כדי שישאר לח והדור.

☞ וכ"כ לאסור להוסיף מים המג"א (שלו"ג) האליה רבה (טו), ברכ"י (תרנ"ד ג) בהבנת השו"ע (אמנם מבין שהרמ"א כאן מקל). ערה"ש (ז). כה"ח (עה).

14. סיכום השיטות להלכה

מחבר	משנ"ב נד, כה"ח, מאמ"ר	יתוו"ד
אין מים באגרטל	אסור	מותר
יש מים והיו בחוץ	מחלוקת	מותר
היו במים	מותר	מותר
פרחים שלא נפתחו	אסור	אין ראוי
פרחים שנפתחו כבר לגמרי	מותר	המחמיר תע"ב

הגבחת עציץ

הגמרא אסרה להגביה עציץ נקוב או להניחו על הקרקע אם היה גבוה

15. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פא עמוד ב

אמר אביי: פרפיסא (עציץ נקוב)... היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתדות - מיחייב משום תולש, היה מונח על גבי יתדות והניחו על גבי קרקע - חייב משום נוטע.

לדעת רש"י זהו איסור דרבנן

16. רש"י מסכת שבת דף פא עמוד ב

חייב משום תולש - דאינו נהנה שוב מריח הקרקע, ולי נראה דהאי חייב לאו דווקא, אלא אסור משום דדמי לתולש, דאי חייב ממש קאמר, לצורך היכי שרי רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח? (שהרי בעמוד הבא הגמ' כתבה 'צרוך שעלו בו עשבים - מותר לקנח בה' מפני כבוד הבריות והובא בשו"ע ש"ב, ג.)

והסביר בהגה"א שגם לרש"י אם יפסיק בבגד יהיה דאורייתא (והובא בב"י כאן)

17. הגהות אשרי מסכת שבת פרק ח סימן ב

אף על גב דמונח על גבי יתדות יונק מן הקרקע קצת הלכך מדאורייתא אין חייב משום תולש ומשום נוטע פר"י. א"כ משמע אם הפסיקו (לגמרי) בעצים או בבגד דפסיק יניקתו לגמרי שייך בו תלישה ונטיעה מדאורייתא. מהרי"ח:

לרמב"ם זהו איסור תורה

18. רמב"ם הלכות שבת פרק ח הלכה ד

גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות חייב משום תולש, היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע

השו"ע כתב יש להזהר והרחיב את האיסור גם לאינו נקוב

19. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלו סעיף ח

עציץ (פי' חצי כד שזורעים שם עשבים) (ערוך). אפילו אינו נקוב, יש ליהזר מליטלו מעל גבי קרקע ולהניחו על גבי יתדות, או איפכא, בין שהוא של עץ בין של חרס.

הסביר הביה"ל שמה שהשו"ע החמיר באינו נקוב הוא דווקא בעץ או חרס. (אמנם עציץ מתכת או זכוכית יש להקל באינו נקוב).

20. באור הלכה סימן שלו סעיף ח ד"ה * אפילו אינו

* אפילו אינו נקוב - לכאורה הטעם דס"ל דבנקוב יש איסור דאורייתא וכדעת הרמב"ם לכך החמיר באינו נקוב עכ"פ מדרבנן אבל א"כ לא היה לו לסתום בשי"ב ס"ג דצרוך שעלו בו עשבים מותר לקנח בו דמשמע אפילו להגביהו מן הארץ דאין מתירין איסור דאורייתא בשביל זה.

א"ו דס"ל להמחבר שם כשיטת רש"י ותוס' שם (שאיסור הגביה בנקוב הוא דרבנן) וכמ"ש המ"א שם אלא הנכון כמו שכתב הגר"א דחשש לשיטת הסוברים דאחד מהני כלים אינו נקוב כנקוב דמיא (שארשי"ע עציץ חרס נחשב נקוב ולתוס' עציץ עץ) וחש לשני הפירושים. (וכ"כ כה"ח). וכ"כ בחזו"ע שבת ג עמ' ל)

21. משנה ברורה הלכות שבת סימן שלו סעיף ח

(מג) אפילו אינו נקוב - דגם בזה יש חשש תלישה מדרבנן מפני שמפסיק יניקתו מעט וכ"ש אם העציץ הוא נקוב דצריך ליהזר בזה:

(מד) ע"ג יתדות - ר"ל אף שאינו מפסיק שום דבר בין העציץ להקרקע וכ"ש אם מעמידו ע"ג עצים או ע"ג בגדים דיש בזה איסורא. ואם הוא עושה כן בעציץ נקוב יש בזה תלישה ונטיעה מן התורה [ב"י]

וע"כ יש ליהזר מאד בכלי עם עשבי בושם שרגיל להיות בבית שלא ליטלו מן הקרקע ולהניחו ע"ג השולחן או להיפך: (ונראה כוונתו שהשריש)

(מה) או איפכא - משום זורע:

☞ וכל זה בעציץ. בכל אופן פרחים באגרטל שלא השריש לא נחשב כלל שיונק מהקרקע (אול"צ ב כו ט)

הם רובם עפר וגם כרגיל עושים שכבת עפר פשוטה למטה מן הרצפה הזאת'

ובשם הגר"מ אליהו כתבו שם (קט"י"ש) לאסור אפילו בקומה שניה. שבכל אופן יונק מהחול שתחת הריצוף (אמנם יש לדון בדין היום ששמים שומשום).

בקטיף שביעית (פרק י"ח הערה 13) כתבו לחלק בין האריחים שהיו בזמן החזון איש לאריחים שבימינו שאטומים למים שהתברר שכך הם אריחים עם תוקן וכן הביאו להיתר בשם הגרי"ב זילבר (שו"ת משנת בנימין סי' ד).

אמנם האול"צ (ב כו ט) כתב לגבי שבת שמותר לטלטל עציץ על גבי קרקע מרוצפת כיון שאינו יונק מן הקרקע. ולא חילק בסוג הריצוף או הקומה.

האם יש יניקה מנוף הצמח להיות דינו כנקוב

לעניין טומאה וטהרה נוף הצמח מחשיב אותו כמחובק לקרקע לטהרות

22. משנה מסכת עוקצין פרק ב משנה ט

קשות שנטעה בעציץ שאינו נקוב, והופשרה שם לקבל טומאה והגדילה ויצאה חוץ לעציץ ונחשבת כמחובר, לפי שיונקת ושואבת מן הקרקע שחוץ לעציץ טהורה שפרחה לה טומאה משיצאה חוץ לעציץ.

האגלי טל סובר כמשנה למלך (בימוים ב ט) שכתב שהוא הדין לענין שבת

23. אגלי טל מלאכת קוצר אות ג

ג יראה לי דה"ה אפי' מעציץ שאינו נקוב רק שמקצת גידולין של אותו העציץ יצאו חוץ לעציץ ורואין פני הקרקע שוב הוי כל הגידולין אפילו מה שבתוך העציץ כמחובר.

ובהערה: ואף גם מה שבתוך העציץ יונק מהנוף שחוץ לעציץ:

24. סיכום דעת שו"ת בית דוד סימן א

בשו"ת בית דוד^א (סימן א) כתב לדחות דברי המל"מ

- א שאין ללמוד מדיני טומאת אוכלין לשאר דברים
- ב יעוד שחידוש זה של יציאת ענפים לעניינים אחרים לא הובא בשום פוסק למרות שדין עציץ שאינו נקוב נידון בהרחבה במקומות רבים
- ג יעוד שהרמב"ם מסביר משנה זו בעציץ נקוב ובא לומר שאין ליציאת הענפים דין תלוש מהעציץ. ולפיו ודאי אין משם ראייה.

סיכום דעות הפוסקים בדין נוף לענין שביעית

25. סיכום מהספר 'הלכות שביעית' לעבדיכם

החזון איש^א (שביעית כב, א) חשש למשנה למלך וכתב להזהר שלא יצאו הנופות חוץ לעציץ שאז דינו כמחובר. וכ"כ הגר"מ אליהו (מאמ"ר שביעית ט, ד) וכ"כ הרב אלישיב^ב (קובץ תשובות - חלק ג סימן רלב) והביא מהאגלי טל שהוכיח כמשנה למלך מהתוס' בגיטין (כב) שכתבו שעציץ בחו"ל שנופו בארץ ישראל חייב במעשרות. והוסיף שאפשר שחיובו מדרבנן ולכן למעשה התיר באופן שיש רצפת pvc שמונעת יניקה (למרות ששכלל נטה להחמיר בהפסק פלסטיק) וכן הסיק בסוף בתשובות והנהגות (ד, רנח).

דין רצפה מרוצפת

26. סיכום מהספר הלכות שביעית שם

החזון איש^א (כב, א) כתב לגבי 'רצפה של אבן' שאינו יונק מן הארץ.

במנחת שלמה^ב (תניינא ב - ג) סימן קטו) למד מתשובת הרא"ש שחייב בערלה בניטעות על גג, 'דכל שהוא קבוע ממש לארץ תורתו כמחובר'. וממילא לא תהיה הרצפה חוצץ לעציץ אע"פ שלמעשה אינו יונק מן הארץ. ובמקום אחר (שם א, מא, ב) הסביר הטעם שהוא כעפר המונח על גבי סלע בשדה שדינו כשדה וכתב להחמיר בזה דווקא בקומת קרקע.

אך בשבט הלוי^ג (י, י) כתב לגבי 'בלאטות' הנמצאות בבתיים שבתחילה חשב שדינה כאבן ומפסיק מן הארץ ולבסוף נוכח שקיימת יניקה דרכם מן הארץ כפי שאמר לו החזון איש, ובמקום אחר (י, קפד) הסביר הטעם ידווקא אבן ממש כגזית וכו' מפסיק אבל באלאטען אלה ובפרט המין הגרוע הם תערובת עפר וחצץ ורק שכבה קטנה מלמעלה שדומה קצת לאבן. והוסיף 'המדובר עם החזון איש הי' גם בקומה למעלה היות כי עצם המרצפות אלה

סיכום להלכה מלאכות בעציץ ואגרטל

איסור קוצר וזורע

איסור זריעה – אסור מהתורה לעשות בשבת כל פעולה שתגרום להצמחת הצמח כגון זריעה, שתילה, זמירה, השקיה במים וכו' שכולם אסורים משום זורע.

איסור קוצר – אסור מהתורה לעשות בשבת כל פעולה שתגרום להפסק הצמיחה של צמח או חלקו כגון קטיפת פרחים, עלים, עשבים או פירות.

הליכה על עשבים – מותר ללכת על עשבים בשבת כיון שלא מתכוין לתלוש וכן לא מוכרח שהם יתלשו כתוצאה מכך (שו"ע ש"ג א) ואפילו בעשבים ארוכים כשהולך בנחת (משנ"ב כד) אמנם לרוץ על עשבים ארוכים באופן שודאי יתלש הוא פסיק רישא ואסור (משנ"ב כה).

עשבים שנתלשו – אדם שישב או הלך על דשא אפילו באופן המותר ומצא שנתלשו עשבים, אין לטלטל אותם בידיו כיון שהם מוקצים (משנ"ב כד)

נטילת ידיים על צמחיה – אסור ליטול ידיים על צמחיה בשבת ואע"פ שלא מתכוין להשקות, כיון שמוכרח שיושקו הצמחים בשפיכת המים (שו"ע ש"ג) (ש"פ)

מי רגליים – מותר לתת מי רגלים על צמחים כיון שהרכבם אינו מועיל לצמח (שו"ע וביה"ל ש"פ) ויש מחמירים (כה"ה לא) ולכן נכון לתת אותם מצדי הצמח כשאפשר (ליות חן סימן קכ).

דיני עציץ

גדר עציץ – בהלכות אלו נכנה 'עציץ' צמח עם שורשים שגדל בתוך מצע גידול, או שניתן שם על מנת שישריש (שו"ע ש"ג א).

גרידת עציץ – מותר לגרור עציץ על הרצפה או על שולחן בבית באופן שלא מגביהו כלל. אמנם אין לגרור אותו ממקום מרוצף למקום שאינו מרוצף כיון שאם הוא נקוב יונק מהקרקע בשרשיו ואפילו אינו נקוב יש לחוש שיונק מהקרקע מנופו. ובעציץ שאין דרך לטלטלו יש לגרור ברגליו משום מוקצה.

הגבהת עציץ – אין להגביה עציץ בשבת, למעט אם מתקיימים כל התנאים הבאים:

- **הומר:** העציץ עשוי ממתכת, זכוכית או פלסטיק עבה.
- **נקוב:** העציץ אינו נקוב בתחתיתו. (ואם הוא נקוב אבל יש לו צלחת מחומר מועיל שצמודה לתחתיתו ומגביהה איתה נחשב שאינו נקוב)
- **ריצוף:** ההגבהה נעשית בתוך מקום מרוצף, שבאופן זה לא חוששים גם ליניקת הנוף. או לחילופין שאין נוף הצמח יוצאת מחוץ לגבולות העציץ. (ויש מתירים בריצוף פורצלן אפילו אע"פ נקוב או עשוי מעץ)

הרחת צמח – צמח שגדל בעציץ או בגינה מותר להריח את עליו או את פרחיו אך אסור להריח את פירותיו או חלקיו האחרים הראויים להאכילה ש"מא יקטפם (שו"ע ש"ג א). ומותר לגעת בענפיו באופן שאין חשש תלישה (משנ"ב מה) ויש מחמירים בהרחת ובנגיעה (שעה"צ ש"פ).

נתינת והסרת צמח מאגרטל

גדר אגרטל – בהלכות אלו נגדיר 'אגרטל' כצמח שאין לו שורשים והמים רק שומרים על חיותו, וכן אין לו כוונה להשריש אותו.

טלטול אגרטל – אגרטל שמקומו על שולחן ליופי או להרחת ודרך לטלטלו ממקום למקום, מותר לטלטלו בשבת ואין לחוש למוקצה או לזורע וקוצר ואפילו יש בו פרחים (ש"כ כו כה).

הוצאה והחזרה למים – מותר להוציא את הצמח מתוך אגרטל וכן להכניס אותו חזרה רק אם מתקיימים כל התנאים הבאים:

- **השרשה:** אין לצמח שורשים וגם אין כוונה להשריש אותם רק לשמור על חיותם.

- **החזרה לאותם מים:** הצמח היה במים והוא רק מחזיר אותם לאותם מים אך אינו מוסיף מים לאגרטל משום טרהא. (ויש מתירים גם לאגרטל אחר ויש מי שמתיר גם למלא מים).

- **פרחים:** אין לצמח פרחים כלל. או שיש לו ונפתחו לגמרי. וטוב להחמיר בכל אופן בפרחים כיון שלא ברור מתי נפתחו לגמרי.

תלישת צמח מאגרטל – בשמים שנתנו במים להרחת ולא השרישו ואין כוונה להשרישם מותר לחתוך מהם בשבת.